

Zločin a trest u Cesare Beccarii

analýza osvícenské trestněprávní reformy

Předkládaná disertační práce se soustředí na jedno z významných děl v dějinách právní a morální filosofie, traktát *O Zločinech a trestech* (1764) italského osvícenského myslitele Cesare Beccarii. Jde o text, který významným způsobem napomohl změnit způsob, jakým Evropané nahlíželi na záležitosti trestního práva, jak vnímali otázku zločinu a jakou odpověď v podobě trestních sankcí na ni hledali. Zároveň jde i o dílo s jednoznačným praktickým dopadem: Beccariův traktát inspiroval zákonodárce v řadě zemí západního světa, a stal se tak jedním z důležitých zdrojů moderního trestního práva v podobě, která dodnes ovlivňuje naše životy. .

Hlavním cílem textu je nabídnout právně-filosofickou a morálně-filosofickou interpretaci stěžejních otázek Beccariova učení, ohledat historický kontext, ve kterém se zrodilo, prozkoumat etické a obecně filosofické předpoklady, o něž se opíralo, a nakonec ukázat i na jeho praktické konsekvence pro život západní civilizace. V závěru se pak práce v širším kontextu dějin právního myšlení věnuje otázce soudcovského formalismu.

První kapitoly textu představují Beccariův život, jeho intelektuální zázemí a převládající duchovní klima, z nějž jeho myšlení vycházelo (zvláštní pozornost je věnována zejména myšlenkovému a hodnotovému světu francouzského a anglosaského osvícenství, teorii společenské smlouvy, filosofii utilitarismu nebo i způsobu, jakým o trestněprávních otázkách před Beccariou uvažoval Charles-Louis Montesquieu). Dále je tu poměrně zevrubně nastíněno, jak v očích Beccarii a dalších kritiků fungovala předosvícenská trestní justice a jaké konkrétní nedostatky jí vytýkali. Ty také v textu představují mj. i skrze stručnou případovou studii, analyzující tzv. Calasův případ ve francouzském Toulouse v roce 1761. Poté již následuje konkrétní analýza Beccariova textu – hlavní pozornost je tu postupně věnována otázkám po původu práva trestat, účelu trestu (připomenuta je i polemika, kterou s utilitaristicky naladěným Beccariou v této věci z retributivistických pozic vedli Kant a Hegel), problému trestu smrti, tortury a také otázce, do jaké míry má být soudce podroben liteře zákona. Opomenuty nejsou ani další aspekty Beccariova myšlení: například důraz na princip proporcionality mezi závažností zločinu a přísností trestu, myšlenka, že důležitější nežli tvrdost trestu je z preventivního hlediska jeho rychlost a zejména neodvratnost, důsledný požadavek legality a konečně i rozličné konsekvence Beccariova myšlení v oblasti procesního práva. Samostatná kapitola poté připomíná konkrétní (a téměř okamžitý) dopad Beccariova díla na zákonodárství v mnoha zemích západního světa, zejména v Rakousku, ve Francii, ve Spojených státech, ale i jinde.

V závěrečné části textu se nejprve snažím ukázat, že vztáhnout známou tezi Michela Foucaulta ze spisu *Dohlížet a trestat* i na samotného Beccariu a tvrdit, že jeho skutečným záměrem nebyla humanizace trestního systému, nýbrž efektivní „disciplinace obyvatelstva“, není vzhledem k některým aspektům jeho myšlení zcela na místě. Místo toho zde nabízím alternativní interpretaci – v dosavadní literatuře podrobněji nerozpracovanou – a představuji Beccariu jako myslitele, který sice usiloval o humanizaci trestního systému, ale zároveň s tím i nezamýšleně přispěl k jeho pozdější formalizaci, nejkuli k jeho proměně v neosobní, mechanický aparát. S využitím Aristotelovy *Etiky Nikomachovy*, ale i *Dialektiky osvícenství* Theodora W. Adorna a Maxe Horkheimera a také několika inspirativních textů moderní fenomenologie i právní filosofie, se zde v širším kontextu pokouším ukázat na některá významná úskalí tohoto přístupu i na jeho neblahé konsekvence v právní praxi.

Klíčová slova: Beccaria, trestní právo, etika, osvícenství, reforma, trest smrti, tortura, účel trestu, humanita, právní formalismus